אם כן, לְהָא מִילְּתָא נַמִּי – אף לענין זה, שחייב לכונסה בעל כרחו, לְיִגְמְרוּ מֵהֲדֵדֵי – יש ללמוד מפתה מאונס.

מתרצת הגמרא: אָמַר קְרָא לגבי מפתה (שמות כב טו) 'מָהֹר יְמְהָרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה', ודורשים, 'יְמְהָרֶנָּה לוֹ', מַדַּעְתּוֹ, שהדבר תלוי ברצונו ואין כופים אותו לכונסה.

* * *

שנינו במשנה: כֵּיצַד שׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ כו', נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לבא בישראל, אינו רשאי לקיימה, שנאמר 'ולו תהיה לאשה', אשה הראויה לו.

הגמרא מביאה קושיא על משנתינו: אָמַר רַב כָּהֲנָא, אֲמָרִיתָא לְשָׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב וְבִיד מִנַּהֲרְדְּעָא – אמרתי לפני רב זביד מנהרדעא קושיא זו, מדוע אם אנס אשה האסורה עליו באיסור לאו, כגון ממזרת, אסור לו לישא אותה, נֵיתֵי – יבוא חיוב עֲשֵׂה של 'ולו תִּהְיֶה לְאִשָּׁה', וְנִדְחֶה לאיסור לֹא תַּעֲשֶׂה של איסורי קהל, ויקיימנה, שהרי כלל אמרו חכמים (יבמות ה.), שבמקום שאפשר לקיים מצות 'עשה' רק אם עוברים על איסור 'לא תעשה', הדין הוא שמצות עשה דוחה איסור לא תעשה.

הגמרא מביאה את התירוץ: אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד, הֵיכָא אֲמָרִינַן – באיזה אופן אנו אומרים כלל זה, דְּנֵיתֵי עֲשֵׂה וְנִידְחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה, בְּגוֹן מִילָה בְּצָרַעַת – אם יש נגע צרעת על ערלתו, שאף שיש איסור לחתוך את הצרעת, שנאמר (דברים כד ח) 'הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד', ודרשו מכאן חכמים (מכות כב.) שיש איסור לקצוץ נגע צרעת, מכל מקום רשאי לחותכו כדי לקיים בכך מצות עשה של מילה, כיון שעשה דוחה לא תעשה, דְּלולי שיעבור על הלאו לֹא אֶפְשָׁר לְקַיּוֹמֵיהּ לַעֲשֵׂה – אי אפשר לקיים את המצוה. אֲבָל הָכָא, במצות האונס לכנוס את אנוסתו, הרי אִי אְמָרַתְּ – אם תאמר הנערה דְּלֹא בָּעְיָא – איני רוצה להנשא לאונס, מִי אִיתֵיהּ לַעֲשֵׂה כְּלָל – וכי יש מצות עשה כלל, והרי באופן כזה לא תהיה מצוה כלל, וכמבואר לעיל (לט:) שאם אינה רוצה להנשא לו אין בכך מצוה, וכיון שכך מלמדים את הנערה לומר שאינה רוצה, וממילא אין צורך לעבור על הלאו כדי שלא לבטל את העשה.

משנה

במשנה הקודמת (לט.) התבארו החילוקים שבין אונס למפתה, ומשנתינו מביאה חילוק נוסף ביניהם: נערה יְתוֹמָה, שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה ויצאה מרשות אביה, ונאנסה או התפתתה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הָאוֹנֵס חַיָּיב לשלם לה את הקנס, וְהַמְפַתֶּה פָּטוּר, כיון שהתפייסה להבעל לו מרצונה, ומחלה לו על הקנס.

* * *

גמרא

הגמרא מבארת את סברת רבי אלעזר: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר שאמר שיש חילוק בנערה שנתארסה ונתגרשה בין אונס למפתה, בְּשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ אֲמָרָהּ, דְּאָמַר במשנה לעיל (לח.), שנערה שנתארסה ונתגרשה יֵשׁ לָהּ קְנָס, וְאף שיש לה אב, קְנָסָהּ לְעַצְמָהּ, כיון שכבר יצאה מרשות האב, וממילא בנערה שהתפתתה, מחלה על הקנס. מבאר רבי יוחנן את דבריו: וּמַאי – מנין לנו שרבי אלעזר סובר כרבי עקיבא בנערה שנתארסה ונתגרשה, הלא מפשטות דבריו מבואר שעוסק בנערה יתומה שנתארסה ונתגרשה, ולא בסתם נערה שנתארסה ונתגרשה ויש לה אב. מִדְּקָתָנֵי במשנה 'יְתוֹמָה שנתארסה ונתגרשה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הָאוֹנֵס חַיָּיב וְהַמְפַתֶּה פָּטוּר', ויש להקשות, אם אכן מדובר בְּיְתוֹמָה, פְּשִׁיטָא שאין לה קנס אם נתפתתה, דכיון שאין לה אב קנסה לעצמה, וכיון שהתפייסה לכך מחלה לו ופטור מלשלם את הקנס, אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן בכך שנקט את האופן של יתומה, דְּנַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה ויש לה אב, הרי היא בְּיִתוֹמָה, מַה יְּתוֹמָה קנסה לְעַצְמָהּ, כיון שאין לה אב [ולכן אם נתפתתה אין לה קנס], אַף נַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה קנסה לְעַצְמָהּ אף שיש לה אב, כיון שכבר יצאה מרשות אב על ידי אירוסין, ודינה כיתומה, והיינו כדעת רבי עקיבא רבו.

הגמרא פוסקת את ההלכה: אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא סָבָא, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָמַר רַב, הֲלָכָה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר, שנערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה, ולכן רק באונס יש לה קנס, ואילו בפיתוי אין לה כלום, כיון שמחלה, וכדעת רבי עקיבא שבמשנה לעיל. מוסיפה הגמרא: קָרֵי רַב עָלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – קרא רב על רבי אלעזר 'שׁוֹבְנָא דְּחַכִּימֵי' – המאושר שבחכמים, שבחר בשיטה המעולה שבכולם, שהלכה כן.

משנה

שנינו במשנה לעיל (לט.) שהאונס או מפתה נערה משלם בושת ופגם, המשנה מפרשת כיצד שמין תשלומים אלו: אֵיזֶהוּ שִׁיעוּר בּוּשֶׁת שחייבים בו האונס והמפתה, וכיצד משערים אותו, הַכֹּל לְפִי חשיבות הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֶּישֶׁת, שאם המבייש הוא אדם בינוני, בושתו גדולה יותר מאשר אם המבייש הוא אדם חשוב ביותר או פשוט ביותר, וכן תלוי בחשיבותו של המתבייש, שאדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה, נמצא שלפי חשיבות האונס או המפתה, ולפי חשיבות הנערה, כך גודל בושתה.

איזהו פְּגָם שחייבים בו האונס והמפתה, רוֹאִין אוֹתָהּ – משערים את שווי הנערה כְּאִילּוּ הִיא שִׁפְחָה הַנִּמְכֶּרֶת בַּשּׁוּק, ומעריכים כַּמָּה הָיְתָה יָפָה [–שוה] לפני שנבעלה, וְכַמָּה הִיא יָפָה עתה לאחר שנבעלה, ואותו הפרש הוא הפגם.

אבל שיעור הַקְּנָס שחייבים בו האונס והמפתה, שָׁוֶה בְּכָל אָדָם, והוא חמישים שקלים שקצבה התורה, בין אם היתה הנערה חשובה שדמיה מרובים, ובין אם היתה פשוטה שדמיה מועטין. מוסיף התנא כלל בדיני קנסות: וְכֵן כָּל דבר שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִצְבָּה מִן הַתּוֹרָה – שהתורה קצבה לו סכום קבוע, שָׁוֶה בְּכָל אָדָם, ואין מעריכים את השווי של כל פרט, כגון שלשים שקלים שקצבה התורה לשור שהרג עבד כנעני, אין בודקים כמה היה שוה אותו עבד, אלא לעולם משלם את הסכום הקבוע בתורה.

* * *

גמרא

הגמרא מבארת מנין שהאונס והמפתה חייבים בבושת ופגם, מלבד הקנס המפורש בתורה. מקשה הגמרא: וְאִימָּא 'חֲמִשִּׁים סְלָעִים' אָמַר רַחֲמָנָא מָכָל מִילֵּי – שמא נאמר שחמשים סלעים שקצבה התורה בקנס לאונס ומפתה, כוללים בתוכם אף את תשלום הבושת והפגם [שחייב בהם כל חובל בחבירו], שכן לא נזכר בפרשה אלא קנס זה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי זֵירָא, אין מסתבר לומר כן, שהרי אם תשלום זה כולל את דמי בושתה, 'אִמְרוּ – יתמהו בני אדם, איך יתכן שאם בָּעַל בַּת מְלָכִים משלם חֲמִשִּׁים שקלים, וכן אם בָּעַל בַּת הֶדְיוֹטוֹת ישלם חֲמִשִּׁים, והרי לא מסתבר להשוות את דינם, שהרי בושתה של בת מלכים רב משל בת הדיוטות. אלא ודאי תשלום זה של חמשים שקלים אינו כולל תשלומי בושת, ששיעורם כפי המבייש והמתבייש, ובושתה של בת מלכים רב משל בת הדיוטות. דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי, שלא יתכן שחיוב קנס של תורה יהיה שוה בכל אדם, גַּבֵּי עֶבֶד כנעני נַמִּי תקשה כן, שהרי הדין הוא שאם נגחו שור מועד חייב בעל השור לשלם שלשים שקלים לאדוניו, שנאמר (שמות כא לב) 'אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שֶׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו', 'אִמְרוּ – יתמהו בני אדם, האם יתכן שעל עֶבֶד אומן הנוֹקֵב ומלטש מַרְגָּלִיּוֹת, ששוויו מרובה, ישלם בעל השור שְׁלֹשִׁים שקלים, וכמו כן על עֶבֶד העוֹשֶׂה

מַעֲשֶׂה מַחַט – תפירה, שזו מלאכה פשוטה, ששוויו מועט, ישלם אף הוא **שְׁלֹשִׁים** שקלים, ולפי האמת אין אומרים כן, אלא לעולם משלם שלשים שקלים (ב"ק מא.), והוא הדין באונס, מאחר שקצבה התורה את שיעור הקנס בחמשים שקלים, אין חילוק בין בת מלכים לבין בת הדיוטות, ומנין שקיים חיוב תשלום בושת ופגם.

הגמרא מבארת באופן אחר את ההכרח לכך שאונס ומפתה משלמים בושת ופגם: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** אם נאמר שאין האונס משלם בושת ופגם מלבד הקנס, נמצא **שֶׁאִילּוּ בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, אֶחָד כְּרַרְכָּהּ, וְאֶחָד שֶׁלֹּא כְּרַרְכָּהּ,** והראשון בא עליה שלא כדרכה ונשארה בתולה, שאף באופן זה יש קנס, ואחריו בא עליה השני כדרכה, שאף הוא חייב קנס כיון שהיתה עדיין בתולה, **יֹאמְרוּ** בני אדם, האם יתכן שהראשון **שָׁבָעַל** נערה בתולה **שְׁלֵימָה** ללא שום פגם, משלם **חֲמִשִּׁים** שקלים, וכן אדם **שָׁבָעַל** נערה **פְּגוּמָה,** והיינו השני שבא עליה אחר שכבר נבעלה שלא כדרכה ישלם אף הוא **חֲמִשִּׁים** שקלים, והרי הבושת של השלימה גדול משל זו שכבר נפגמה בביאה שלא כדרכה, ואין מסתבר שיהיה דינם שוה, אלא ודאי מלבד תשלום הקנס של חמשים שקלים משלם גם דמי בושת, ובזה יהא חילוק ביניהם, שבושת הפגומה מועט משל השלימה.

דוחה הגמרא אף סברא זו: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי,** שגם במקום שקצבה התורה סכום מסוים, אנו אומרים שלעיתים צריך להוסיף על כך כאשר נעשה נזק גדול יותר, **לִגְּבֵי שׁוֹר שֶׁנָּגַח עֶבֶד נַמִּי** נאמר כן, שאם לעולם משלמים עליו שלשים שקלים, **יֹאמְרוּ** – יתמהו, האם יתכן ששור שנגח **עֶבֶד בָּרִיא** וחזק השוה ממון רב, ישלם לבעליו **שְׁלֹשִׁים** שקלים, וכן אם נגח **עֶבֶד מוּבְהָק שָׁחִין** ששוויו מועט, אף הוא ישלם **שְׁלֹשִׁים** שקלים, והרי כשהרג עבד בריא הזיק לבעליו הרבה יותר מכשהרג עבד מוכה שחין, ואף על פי כן קצבה התורה תשלום קבוע לכל עבד, והוא הדין שיש לומר כן לגבי אונס ומפתה שעליהם לשלם חמשים שקלים הקצובים בתורה, ואינם צריכים להוסיף על כך תשלום בושת ופגם.

הגמרא חוזרת בה ממה שביארה שדינים אלו תלויים בסברא, ולומדת אותם מפסוקים: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר קְרָא** לגבי אונס (דברים כב כט) **'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ',** ויש לדרוש מכך, **שֶׁהֲנֵי** החמשים שקלים המפורשים בפרשה ניתנים **'תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ'** – רק עבור העינוי שהיה לה בבעילת אונס, **מִכְּלָל דְּאִיכָּא** – ומשמע שיש גם חיובים נוספים שאינם מחמת העינוי, והיינו **בּוֹשֶׁת וּפְגָם.**

הגמרא מביאה דרשה נוספת על כך: **רָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא** לגבי אונס (שם), **'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף',** ותיבות 'האיש השוכב עמה' מיותרות, ומחמת כן דורשים שעל **הֲנָאַת שְׁכִיבָה** [–ביאה] לבדה משלם **חֲמִשִּׁים** כסף, **מִכְּלָל דְּאִיכָּא** מלבד זה חיובים נוספים, והם **בּוֹשֶׁת וּפְגָם,** שכל חובל ומזיק חייב בהם.

* * *

לאחר שהתבאר מקור חיוב תשלום בושת ופגם, מבררת הגמרא מנין שתשלומים אלו ניתנים לאבי הנערה ולא לנערה עצמה, כמבואר במשנה להלן (מא:). שואלת הגמרא: אמנם לגבי קנס נאמר בפירוש (דברים כב כט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כָּסֶף', אך לגבי בושת ופגם שאין פסוק מפורש על כך, **וְאִימָא לְרִידְהּ** – שמא נאמר שעל האונס והמפתה לשלם תשלומים אלו לנערה עצמה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר קְרָא** לענין הפרת נדרים (במדבר ל ז) **'בְּנַעֲרִיָּהּ בֵּית אָבִיהָ',** ויש לדרוש מלשון זו **שֶׁכָּל שֶׁבַח נְעוּרֶיהָ** – כל שבח ממון שיש לה בימי נעוריה, שייך **לְאָבִיהָ,** ובכלל זה אף בושת ופגם.

דוחה הגמרא: אם אכן פסוק זה מלמד שכל שבח ממון שבנעוריה שייך לאביה, **וְאֶלָּא** לפי זה כיצד תבאר **לָהָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,** מִנַּין **שֶׁמַּעֲשֶׂה ידי חַבַּת** שייכים **לְאָבִיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת אמה עבריה (שמות כא ז) **'וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה',** ודימתה התורה את זכות האב בבתו לזכות האדון באמה, **מָה אָמָה** עבריה **מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְרַבָּהּ,** שהרי לשם כך קנאה, **אַף בַּת, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ,** ולדבריך, **לָמָּה לִי** – לשם מה הוצרך רב ללמוד מהיקש מיוחד שמעשי ידיה שייכים לאביה, **תֵּיפּוֹק לֵיהּ** – הרי יש ללמוד זאת **מֵהַפְסוֹק 'בְּנַעֲרִיָּהּ בֵּית אָבִיהָ',** שכל שבח נעורים לאביה. **אֶלָּא** על כרחך **הַהִיא** – הפסוק 'בְּנַעֲרִיָּהּ בֵּית אָבִיהָ', רק **בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דְּכְתִיב. וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִינַּיהּ** – ואם תרצה לומר שיש ללמוד ממנו אף לענין ממונות, אי אפשר לומר כן, כיון **שֶׁמָּמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא לָא יָלְפִינַן** – אין ללמוד דיני ממונות מדיני איסורים.

מביאה הגמרא מקום נוסף שהיה ניתן ללמוד ממנו ששבח נעורים לאביה, ודוחה אותו: **וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִקְּנָסָא** – ואם תאמר שאפשר ללמוד שכל שבח נעורים הוא לאביה ממה שמצינו שחייבה תורה את האונס והמפתה לשלם קנס לאביה, ונלמד מכאן לכל ריוח ממון שהוא של אביה, ובכלל זה בושת ופגם. הרי לא שייך ללמוד כן, משום **דְּמָמוֹנָא מִקְּנָסָא לָא יָלְפִינַן** – אין ללמוד תשלום ממון מתשלום קנס.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא, מִסְּתַבְּרָא** – סברא היא שהבושת והפגם **דְּאָבִיהָ חָוֵי,** כיון **דְּאִי בָּעֵי** – שאם רצונו בכך, **מָסַר לָהּ** – יכול אביה לביישה ולפוגמה בכך שימסור אותה בעל כרחה **לְמָנוּוֹל וּמוּבָּה** שָׁחִין שיקדשנה בביאתו, שהרי נתנה התורה רשות לאב לקדשה למי שירצה, וכיון שבידו ליטול ממון לפוגמה ולביישה, הרי האונס או המפתה הפסיד לאב את אותו ממון שהיה יכול ליטול מאדם שירצה לקדשה, שאחר שפגמה לא יקפצו עליה בני אדם לקדשה, ולכך חיובים אלו שייכים לאביה.

* * *

שנינו במשנה: **פֻּנָּם, רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא שְׁפוּחָה נִמְכֶּרֶת** בשוק, כמה היתה יפה וכמה היא יפה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי שָׁיְימִינַן לָהּ** – כיצד מעריכים את ההפרש בין שויה של שפחה בעולה לבתולה. **אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, אוֹמְדִין** – משערים, **כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן** בהפרש שבין **שְׁפוּחָה בְּתוּלָה לִשְׁפוּחָה בְּעוּלָה** שהוא קונה אותה כדי **לְשַׁמְּשׁוֹ** במלאכה.

תמהה הגמרא: **'שְׁפוּחָה בְּעוּלָה לְשַׁמְּשׁוֹ', מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ** – איזו תועלת יש לו בכך שהיא בתולה לגבי עשיית מלאכה בביתו, ומדוע יהא שוויה גדול משווי הבעולה.

מבארת הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא** שמים את ההבדל שיש **בֵּין** דמי **שְׁפוּחָה בְּעוּלָה** לבין דמי **שְׁפוּחָה שֶׁאֵינָהּ בְּעוּלָה** כשקונה אותה כדי **לְהַשִּׂיאָהּ לְעַבְדּוֹ.**

מבררת הגמרא: וְאף **להשיאה לְעַבְדּוֹ, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ** לאדון בין בתולה לבעולה, והרי רצונו הוא רק שתלד לו השפחה ולדות מעבדו. מבארת הגמרא: מדובר **בְּעֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְרַבּוֹ קוֹרַת רוּחַ** – הנאה **הֵימֶנּוּ,** שהוא זהיר בעבודתו, ולכך רוצה רבו לעשות לו נחת רוח ולהטעימו טעם בתולה, והוא מובן לשלם יותר דמים על שפחה בתולה, והפרש זה שבין בתולה לבעולה הוא הפגם שהופחת שוויה ואותו משלם האונס והמפתה.

משנה

לכל אשה יש שלשה זמנים, 'קטנה', מזמן לידתה ועד שתהיה בת שתים עשרה. 'נערה', מגיל שתים עשרה ועד ששה חדשים לאחר מכן. 'בוגרת', מגיל שתים עשרה שנה וששה חדשים והלאה. המשנה מפרטת באיזה גיל יש קנס לאשה שנאנסה או נתפתתה. אומרת המשנה כלל: **כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מָכָר** – שיש לאב זכות למכור את בתו, וזהו בקטנותה, עד שתהיה בת שתים עשרה שנים, **אֵין** משלמים **קְנָס** לאותה בת על אונס או פיתוי, שלא חייבה תורה קנס כשבא על הקטנה. **וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קְנָס** על אונס או פיתוי, והיינו בנערה, **אֵין** לאביה בה זכות **מָכָר,** שאין האב יכול למכור את בתו כשהיא נערה. נמצא, שקְּטָנָה, **יֵשׁ לָהּ מָכָר וְאֵין לָהּ קְנָס,** ואילו נַעֲרָה **יֵשׁ לָהּ קְנָס וְאֵין לָהּ מָכָר.**

המשך בעמוד רכט

דין נוסף: **הַבּוֹגֶרֶת, אֵין לָהּ לֹא מֶכֶר וְלֹא קָנָם** – אין אביה יכול למוכרה, ואם נאנסה או נתפתתה, אין לה קנס.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: קטנה יש לה מכר ואין לה קנס. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב,** מה ששנינו במשנה שאין קנס לקטנה, זו **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים** חולקים ואומרים, **יֵשׁ לָהּ קָנָם** אף **בִּמְקוֹם מֶכֶר** – בקטנותה, שאביה יכול למוכרה. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **קְטַנָּה מִבַּת יוֹם אֶחָד וְעַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,** שהם סימני נערות, **יֵשׁ לָהּ מֶכֶר וְאֵין לָהּ קָנָם. מִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁתִּיבָּגֵר** – שיעברו ששה חדשים מעת נערותה, **יֵשׁ לָהּ קָנָם וְאֵין לָהּ מֶכֶר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שְׁתַּיִם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מֶכֶר, והיינו בקטנה, אֵין קָנָם, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קָנָם,** והיינו בנערה, **אֵין מֶכֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד,** שמאותה שעה ביאתה ביאה ואין בתוליה חוזרים, **וְעַד שֶׁתִּיבָּגֵר** – שתהיה בת שתים עשרה ושתה חדשים, **יֵשׁ לָהּ קָנָם,** ונמצא שלדעת חכמים יש קנס בין לקטנה [מבת שלש שנים] ובין לנערה. שנינו בברייתא: 'וחכמים אומרים, קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ועד שתיבגר יש לה קנס'. תמהה הגמרא: משמע מלשון חכמים שרק **קָנָם, אֵין** – אכן יש לה, אבל **מֶכֶר, לֹא** – אין אביה רשאי למוכרה, וכי לדעתם אין אב יכול למכור את בתו הקטנה, והרי אדרבה, רק בקטנותה יכול האב למוכרה, ואילו בנערותה היא יוצאת. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – כך יש לגרוס בדברי חכמים, 'קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ועד שתיבגר יש לה **אַף קָנָם בִּמְקוֹם מֶכֶר**'.

הגמרא מבארת את סברותיהם של רבי מאיר וחכמים: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** שאין לקטנה קנס, **דְּאָמַר קְרָא** לגבי אונס (דברים כב כט) **'וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה',** ודורשים 'תהיה' לשון הויה, **בְּמָהֳוָה עַצְמָהּ הֲכָתוּב מְדַבֵּר** – רק נערה שיכולה להתקדש מדעתה יש לה קנס, אבל קטנה שאינה יכולה להתקדש מדעת עצמה, אלא רק על ידי אביה, אין לה קנס.

מבררת הגמרא: **וְרַבָּנַן,** הסוברים שיש לקטנה קנס, מהיכן למדו זאת. **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר קְרָא** בפרשת אונס (**נערה**) ['נַעֲרָ'] חסר, בלא אות ה"א, ובא הפסוק ללמד **שֶׁאֲפִילּוּ קְטַנָּה בְּמַשְׁמָע,** שאף לה יש קנס.

הגמרא מביאה מעשה בענין דרשה זו: **שָׁמְעָה** – שמע דרשה זו **רַב פָּפָּא בְּרֵיהּ דְּרַב חָנָן מִמקום ששמו בֵּי בְּלוּחִית,** שמכך שכתוב 'נַעֲרָ' גם קטנה בכלל זה, **אָזַל** – הלך **וְאָמְרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַב שִׁמִּי בַּר אַשִׁי. אָמַר לֵיהּ** רב שימי בר אשי, **אַתּוּן אֲהָא מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם שונים את דברי ריש לקיש על ברייתא זו, לבאר את דברי רבנן שיש קנס גם לקטנה, **אולם אֲנַן אֲהָא מַתְנִינַן לָהּ** – אנו שונים את דברי ריש לקיש על ענין אחר, וכך אנו שונים, **אָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ הַקַּקְּנָה,** וטוען שזינתה עם אדם אחר בשעת אירוסין, ונמצא ששיקר בדבריו, הרי הוא **פָּטוּר** מהקנס שחייבה התורה את המוציא שם רע, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב יט) 'וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ **לַאֲבִי הַנַּעֲרָה', 'נַעֲרָה' מָלְא דִּיבֵּר הַכָּתוּב** – כתבה התורה 'נערה' עם האות ה"א, ולא 'נַעַר' כבשאר מקומות, ללמד שאין הקטנה בכלל זה.

הגמרא מקשה על לימוד זה, שהמוציא שם רע על אשתו הקטנה פטור מקנס: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה,** לדריך, **סַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'נַעֲרָה'** – הטעם שהמוציא שם רע על קטנה פטור הוא רק משום שמיעטה זאת התורה בפירוש כשכתבה 'נערה', **הָא לָאו הָכִי** – אך לולי לימוד זה, **הָוֶה אָמִינָא שֶׁאֲפִילּוּ קְטַנָּה** בכלל הפרשה, **וַהֲרֵי** לא יתכן לומר כן, **דְּהָא כְּתִיב** בפרשת מוציא שם רע, (דברים כב כ–כא) **'וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה, וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ',** וקטנה **לָאו בַּת עונשין הִיא** – אינה נענשת על מעשיה, וכיון שהפסוק העוסק באופן שנמצאו דברי הבעל אמת אינו שייך בקטנה, אף חיוב הקנס שהוא באופן שנמצאו דברי הבעל שקר, לא נאמר באופן שהאשה קטנה.

הגמרא מסיקה שריש לקיש אמר את דבריו באופן שונה. מתרצת הגמרא: ריש לקיש לא בא ללמוד מפסוק זה שדין מוציא שם רע לא נאמר בקטנה, **אֶלָּא** אדרבה, לדייק ממנו וללמוד על שאר המקומות, שדווקא **כָּאן** במוציא שם רע, שינתה התורה לכתוב 'נַעֲרָה' מלא, כיון שקטנה אינה בכלל האמור כאן [שהרי אינה בת עונשים], **הָא** – אבל **בְּכָל מָקוֹם** אחר **שֶׁנֶּאֱמַר** 'נַעַר' חסר [כגון באונס], **אֲפִילּוּ קְטַנָּה בְּמַשְׁמָע.**